List 47. # NOVICE Tečaj XXV.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 20. novembra 1867.

Gospodarske stvari.

Zbor avstrijskih svilorejcev na Dunaji.

Odkar je cesarstvo naše po nesrečnih vojskah na Laškem Lombardijo in Beneško zgubilo, je vsako leto okoli 20 milijonov funtov kokonov (svilnih mešičkov) na zgubo. To pa je velika škoda našim narodno-gospodarskim razmeram. Presvitli cesar spoznavši veliko imenitnost sviloreje (pridelovanja žide), *) je tedaj po lastnoročnem pismu od 15. oktobra 1866. leta ministerstvu ukazal, naj išče potov in pomočkov, kako bi se sviloreja zdatno dala povzdigniti v našem cesarstvu.

Da bi c. k. ministerstvo spolnilo nalogo svojo, zato je sklicalo — kakor so „Novice“ že povedale — zbor izvedenih svilorejcev na Dunaj in povabilo kmetijske družbe vseh avstrijskih dežel, naj pošljejo izvedence v to skupščino. Družbe kmetijske so rade to storile in 15. dne preteklega meseca se je začel zbor, v kterem so bile nadomestovane vse dežele. Kranjsko kmetijsko družbo je zastopoval grof Barbo, goriško pl. Ritter, štajarsko svilorejno društvo prof. Hlubek itd. Hrvaško-slavonsko dvorno kancelarijo je zastopal kr. namestništva svetovalec Baltić, Istrijo marquis Polesini in K. Camus, Dalmacijo dr. pl. Casalonza in Ed. Zbutega. Ministerstvo je kot izvedence v ta zbor poklicalo: barona Bretton-a, Jan. Fichtnerja, Arm. Kohna, dvornega svetovalca Pabsta, prof. dr. Gorena, prof. Haberlandta, Otona Hornbostla, Hübnerja, barona Ratha, Pstrosa in dr. Kreutzberga. Predsednik zboru je bil sekcijni načelnik v ministerstvu baron Weis, poročevalec ministerski svetovalec dr. Hamm, zapisnikar baron Hohenbruk.

Ministerstvo je zboru zastavilo 9 glavnih vprašanj. Tri dni je trajala skupščina (15., 16. in 17. oktobra), pomenki so bili v mnozih vprašanjih prav živi in sklenilo se je to-le:

Prvo vprašanje je bilo: kaj je mogoče storiti, da se reja murbovih dreves bolj razširi in vzlasti da se pomnožijo učilnice za murvorejo?

Sklepi so bili ti-le: 1. Vlada naj nagovorí deželne zbore, soseske in društva, da se, kar jim je moč, prizadevajo za to, da se napravi veliko šol za poduk v reji murbovega drevja, in da se prav veliko mladih murb po nizki ceni prodá kmetovalcem. 2. Vlada naj dela na grajščake, društva železnih cest in podvzetnike cestnih stavb, da si prizadevajo za nasadbo murb. 3. V ljudske šole naj se djanski (praktični) nauk v obravnovanji murbovih dreves vpelje. 4. Za povzdigo murboreje naj vlada ustanoví premije iz državne blagajnice (kase).

*) Laška dežela je največ po sviloreji obogatela.

Na drugo vprašanje: Kje naj se napravijo velike skušnice za poskušnje v sviloreji? in kako naj se ravnajo te naprave? nasvetovalo se je to-le: 1. Najmanj ena, velika taka skušnica naj se ustanovi kot državna naprava sè strogo znanstvenim namenom. 2. Ona naj si prizadeva a) do dobrega dognati pogoje, po kterih more sviloreja sploh napredovati, b) naj skuša mnogovrstne svilne gosenice po njihovi naturi, da se na tanko izvé, ktera plemena so za ta, ktera za drug kraj, c) ona naj preiskuje na tanko, da izvé, v čem obstojí ona kužna bolezen, ki je že toliko te živalce podavila. 3) Za preskušnje semena naj se napravijo skušnice, ki so ali samostojne ali v zvezi s svilorejnimi družbami.

Tretje vprašanje se je glasilo: Ali so gosenice prav iz Japana pripeljane še zmiraj najbolje? Kako se moremo zagotoviti, da je japaneško seme res pravo? Kaj nas skušnje učé o mnozih novih svilorejkah, ki smo jih poslednja leta dobili v Avstrijo, in kaj vzlasti o onih svilnih gosenicah, ki se redijo od hrastovega listja in se imenujejo Yama-maî? — Ker je spoznano, da so nam japanske gosenice zdaj neobhodno potrebne, zato je bilo sklenjeno, vladi nasvetovati, naj na to dela, da se privatne družbe ustanovijo, kterim je skrb za dobro, pravo seme, in od kterih potem svilorejna društva morejo dobivati tako seme.

(Konec prihodnjič.)

O uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh
in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Sploh moram omeniti pri tej priložnosti, da, če hočemo peso za sladkor sejati, jej moramo dati dobro močno zemljo, pridno jej gnojiti, da nam polje ne omaga in čisto ne opeša, kajti pesa za sladkor zeló izmolze zemljo in marsiktera kmetija, ktera je preveč pese za sladkor pridelovala, je svoje polje tako oslabila, da poprejšnje dobro polje ni moglo več obroditi; zato vsem, ki sejejo peso za sladkor, posebno gorko prikladam na srce te besede, naj pridno gnojé, naj umno kolobarijo, naj na isto njivo ne dajejo več let zaporedoma pese, ampak naj vrstijo repo z žitom in drugimi rastlinami, kakor smo videli v raznih kolobarjih. Dobro in umno je peso za sladkor sejati, kakor sem že omenil; al treba je tudi umno kolobariti, da skrbimo za prihodnost, da ne oropamo zemlje.

To so dobrohoteči opomini vsem tistim, ki so pričeli peso za sladkor sejati. Da je vse to resnično, to vem od mnogih krajev, kjer sem slišal gospodarske oskrbnike tožiti, da je zemlja zeló opešala ondi, kjer so morali preveč pese za sladkor sejati, na povelje

posestnikovo. Najprvo, če hočemo umno kmetovati, je to, da skrbimo, da zemlja ne opeša, ker tudi v prihodnosti bomo potrebovali, da nam zemlja, kolikor mogoče, dobro obrodí. Mnogo posestnikov se je že — pa prepozno — izučilo v tem, kako potrebna je skrb za vzdržanje zemeljne močí, ko so dali vse polje v najem (štant). Ko je potekel čas najema, in so pričeli zopet sami obdelovati polje, našli so polje revno, zemljo opešano, kajti najemniki so gospodarili brez misli na prihodnost, so sejali peso za sladkor in druge rastline, ktere zemljo posebno izpivajo. Leta in leta so morala preteči, da je zemlja zopet poprejšnjo moč dobila.

Sliši se, da tudi na Kranjskem so sèm ter tjè začeli peso za sladkor prav pridno sejati. To je prav in hvale vredno; al treba je, da se gospodar varuje škode, ktera ga gotovo doletí, ako leto za letom seje peso.

To je izučilo posestnike, da kadar dajó najemniku zemljišče v najem, mu predpišejo kolobar, kako mora gospodariti, koliko gnojiti; tako je na Ogerskem, tako na Českem itd.

Vrstilni red (Fruchtwechselwirthschaft) gotovo zasluži, da ga prav na tanko preiščemo, da ga potem ceniti moremo. Slavnoznani Horsky, gospodarski svetovalec na Českem, je vpeljal ta red na Českem, in v spoznanje njegovega truda in velikega zaslužka ga je cesar v žlahni stan povzdignil. Mnogo let je govoril v tem redu, na grajščini, kteri je bil ravnatelj, je tako kolobaril in gospodaril v izgled in v spričbo svojega učenja. In dosegel je svoj namen; poprijeli so se kmetovalci na Českem njegovega reda in kolobara.

Glavna lastnost vrstilne setve je ta, da se vsako leto vrstí žito z drugimi rastlinami. Eno leto žito, drugo leto detelja ali korenstvo ali sočivje itd. Vidimo torej, da vrstilna setev pripustí, da mnoge in razne rastline sejemo; pri vsem tem je pa posebno to, da je treba le malo travnikov ali celó nič. Poleti se poklada živini zeleno, za ozimno klajo služi trava, ktero na njivah pridelujemo, postavimo, deteljna trava ali mohar, ki je za konje izvrstna klaja. Da to razjasnim, omenim gospodarstvo c. kr. više kmetijske učilnice v ogerskem Starem gradu (Ungar. Altenburg), ktera nima skoraj nič travnikov (le 4); klajo vso na njivah prideluje, in vendar mnogo živine brez travnikov izvrstno redí.

Kolobar na šestletno vrstilno setev bi bil ta:

1. Pesa.* 2. Jaro žito, vžito deteljo. 3. Detelja. 4. Ozimno žito (pšenica). 5. Sočivje.* 6. Ozimno žito.

Hohenhajmska kmetija (kmetijska učilnica na Virtemberškem) ima pa le-tá kolobar:

1. Okopavina (Hackfrucht).* 2. Ječmen; v ječmenu detelja. 3. Detelja. 4. Ozimno žito. 5. Grašica za zeleno klajo. 6. Raps. 7. Pira.

K sklepu tega preiskovanja in pomenkov o raznih redovih omenim še enkrat, da to, kar sem pisal, je potrjeno po skušnjah tacih gospodarjev, kterih kmetije so lepo vredovane. Ako bi utegnile te moje dobrohoteče besede saj kteremu koristiti, lepo prosim, naj vsakdo najprej preišče lastnosti zemlje itd., po tem vsem naj sklene, kteri red (upam, da se bo prijel vrstilne setve), kteri kolobar je pravi za njegovo polje. Toliko zagotovljam, kdor bo skusil, da gotovo ne bo opustil dalje zboljševati gospodarstvo, in da bode čedalje bolj hrepenel popolnost doseči v kmetovanji.

Prihodnjič o znanstvu uravnovanja zemljišč.

Živinozdravniške stvarí.

* Spet eno sredstvo, da se goveja kuga povrne. V časniku „Journ. d'Agrikult. pratique“ imenitni posestnik francozki Moll naznanja, da mu je veljaven grajščak iz južne Rusije na znanje dal, da med vsemi sredstvi, ki jih je rabil za to, da bi od svoje živine odvrnil govejo kugo, se je popolnoma potrdila morska voda, ki jo je namesti navadne vode živini piti dajal. Vsa z morsko vodo napajana živina je ostala zdrava, če tudi jo je nalašč med bolno postavil. Ta rusovski grajščak ima 80.000 merinoških ovác, 2000 do 3000 goved, pa 500 do 600 kónj; domá je v Krimeji, kjer je domačija goveje kuge; v izložbi francozki je za izvrstno svojo volno prejel zlato svetinjo. — Kaj ko bi se tam, kjer ni mogoče iz morja dobivati vode, navadna voda solila s kuhinjsko soljo, ki se nareja iz morske vode?

Slovstvene stvarí.

O zadevah Matice slovenske.

Razglas.

Odsek za izdavanje slovenskih knjig po Matici je imel 9. pa 16. dne t. m. posvetovanje, po kterem je soglasno sklenil, naslednje spise in knjige priporočiti slovenske Matice odboru, da si jih pridobí in jih sčasoma spravi na dan v prid in blagor slovenskemu narodu.

Pesmi V. Vodnika in J. Vesela-Koseskega.

Koledar in letopis za leto 1868. Primerna tvarina za „letopis“ bi bilo tudi življenje slavnih pisateljev in podpornikov slovenskih, na pr. M. Ravnikarja-Požencana, P. Hicingerja, prof. M. Debeljaka itd.

Slovenski Štajar, ki se spisuje po izgledu „Vojvodstva Kranjskega pa Koroškega“ po J. Erbenu. Omenilo se je v razpravah odsekovih, da bi pri „Slovenskem Primorji“ (pri popisu Tržaškega in Goriškega) dobro služila Matici „Zgodovina tržaške škofije“, ktero je v spisu zapustil vrli pisatelj J. Kovačič.

Olikani Slovenec, knjiga (po izgledu Knigg. „Umgang mit den Menschen“ itd.) v poduk Slovencem sploh, kako naj se človek spodobno vêde v mnogih razmerah svojega življenja. Potrebna je zlasti slovenskim starišem tudi knjiga, kteri je darilo bil namenil rajnki prof. J. Poklukar (glej „Novice“ in „Danica“ 1866), in tudi k tej, ako treba, naj pomore Matica.

Umetni Zidar, ki ga je bil nasvetoval že P. Ladislav, in ga je Slovencem res treba tem več, ker so zadevni poduk po novi osnovi odpravili iz šole realke.

Naukoslovje ali propedevtika, ktero je priporočal gosp. M. Cigale.

Atlant ali zbirka zemljevidov vsega svetá — tudi po nasvetu Cigaletovem in sicer tako, da bi se gledé na Matičino premoženje vsako leto izdajali po 2 ali 3 zemljevidi, dokler se vès „Atlant“ ne dovrši.

Razun slovensko-latinske slovnice (Žepič-Ladislav), ktero presojuje še sedaj prof. Macun in nam je menda skoraj pošlje, želí odsek dobiti dobro slovensko-hrvaško-srbsko in pa slovensko-laško slovnico, ktera bi silo koristna bila Slovencem v njihovih pogostnih opravilih z bližnjimi sosedi Hrvati in Talijani.

Slovenski starinar, ki kaže, kako stari pa slavni so bili nekdaj Slovenci, in ki naj bi ga spisal g. Dav. Terstenjak, to je, naj bi sestavil svoje izvrstne spise o tej reči ter dal jih skupaj na svetlo, in Matica naj mu pomaga v dosege tega namena. — Morebiti bi bilo dobro, da se odločijo nekteri rodoljubi, na pr. po dekanijah slovenskih, in da spišejo slovenska rodbinska pa domača ali hišna imena ter jih pošljejo Matici v porabo pri popisovanji slovenskega naroda.

Starožitnosti slovanske, ki jih je spisal slavni Šafařik, in Matica naj skrbí, da jih Slovencem posloveni kak rodoljub.

Naučni slovar (nemški „Conversationslexicon“ imenovan), ki naj bi se jel dajati na svetlo po zgledu českega „Naučnega slovnika“, da se pričnó za-nj delati priprave. V ta namen ne bi bilo napak, da se pospeši tisk slovensko-nemškega Wolfovega slovarja.

Te rečí razglasuje s tem odsek za izdavanje slovenskih knjig po Matici ljubljanski zato, da blagovolijo do novega leta 1868 oglasiti se iskreni pisatelji, ki bi spisati hoteli ktero omenjenih knjig, da potem odsek poroča Matičinemu odboru, za knjige pa, za ktere bi se dotlej nihče ne oglasil, da Matica sama si poišče pisateljev.

V Ljubljani 17. novembra 1867.

J. Bleiweis, E. Costa, A. Lésar, J. Marn, J. Vavrů.

Rokopisi dramatiškega društva.

Rokopisi, ktere ima dramatiško društvo v rokah, in ktere priobčiti smo obljubili zadnjič, so ti-le:

1. Hamlet, kraljevič danski, žaloigra v 5 djanjih, po Sheakspearu posl. Dragotin Šauprl.
2. Smrt zedini ljubeča srca, izvirna žaloigra v 3 djanjih, spisal Saverjan.
3. Razbojniki, igra v 5 djanjih, po Schillerji posl. Ivan Rak.
4. Grajščak in oskrbnik, činoigra v 4 djanjih, poljski spisal Kraševsky, posl. J. N.
5. Pravica ne prestane, izvirna igra v 3 djanjih, spisal Jan. Globočnik.
6. Osveta, igra v 2 djanjih po Kotzebue (že natisnena v drugi prestavi z imenom: Stepan Šubič).
7. Jurčkove prikazni, vesela igra s petjem v 5 djanjih, českí spisal Til, posl. F. Rebec.
8. Čudodelni klobuk, burka v 3 djanjih, češki spisal Klicpera, posl. Žepič.
9. Tat v mlinu, burka v 3 djanjih, češki spisal Stepanek, posl. Kleman in Kosmač.
10. Striček, veseloigra v 3 djanjih, po Benediksu posl. Mir. Vilhar.
11. Slovenski Jurček, izvirna žaloigra v 3 djanjih, spisal Fr. Jaroslav.
12. Kljukec je od smrti vstal, burka v 1 djanji, po Kotzebue posl. J. Navratil.
13. Plemenita osveta, spisal Mikeljnov.
14. Kovač, igra v 1 djanji, posl. Novomeščan.
15. Repatnica, šaloigra v 1 djanji, po Ifflandu posl. Novomeščan.
16. Tičnik, spevoigra v 1 djanji, muzika od B. Ipavca.
17. Snubači, vesela igra v 1 djanji, posl. Zabukovec Jaka.
18. Ravna pot najboljša pot, veseloigra v 1 djanji, posl. Bernard Tomšič.
19. Zakonske nadloge, veseloigra v 2 djanjih, posl. Jan. Globočnik.
20. Oprosteni jetnik, šaloigra v 1 djanji.
21. Goljufani starec, kratkočasnica v 1 djanji, poleg francozkega poslovenil Babnik Jože.
22. Stiska, vesela igra v 1 djanji, po Kotzebue posl. Fr. Malavašič.
23. Rodoljubja zmaga, dvogovor, poleg 2. prizora 3 dj. Schillerjevega „Viljelm Tella.“
24. Rojstni list, vesela igra v 1 djanji, prosto po nemškem.
25. Dobro jutro, veseloigra v 1 djanji, češki spisal Klicpera, posl. Kl. in K.
26. Oče in sin, vesela igra v 1 djanji, po angleškem posl. M. Lipoljub (natisnena v Vilharjevi prestavi z imenom: Filozof).
27. Pravda, vesela igra v 1 djanji, po Benediksu posl. Jan. Globočnik.
28. Zlato ne blaži, dram. drobtinica, češki spisal Klicpera, posl. Podgorski.
29. Gradiček, šaloigra v 1 djanji po Kotzebue.
30. Inserat, vesela igra v 3 djanjih, češki spisal Sabina, posl. Fr. Marn.
31. Pot skozi okno, vesela igra v 1 djanji, poleg francozkega posl. Bolé Davorin.
32. Rohovin, šaloigra v 1 djanji, češki spisal Klicpera, posl. P. G.
33. Češki godec (se je vrnil pisatelju).

Gradiva za natis je že sedaj mnogo; naj bi tedaj vsi rodoljubi krepko podpirali mlado društvo, da kmalu more mnogo iger v natisu izdati. Slovenskim čitalnicam, ki želijo prepis enega ali druzega rokopisa, postreglo se bode, ako se obrnejo do odbora. Naj bi posebno tudi one bile krepke podpornice dram. društvu, ki se bode pri izdajanji iger vedno oziralo na njih potrebe.

že naznanjeno. „Slovensko Talijo“ imajo na prodaj v Ljubljani: Giontini, Hohn in Lercher; v Kranji: Reš; v Novomestu: Vepustek in Tandler; v Celji: Sohar; v Mariboru: Feyrer; v Gradcu: Leuschner in Lubensky; v Gorici: Sohar; v Trstu: Schimpf; v Zagrebu: Galac, Zupan; na Dunaji: Mehitaristi. Odbor.

Narodopisne stvari.

Nov dokaz, da so starodavni Panoni bili Slovani.

Spisal Dav. Trstenjak

Starodavni Panoni so bili močni ljudje in visoke lepe postave. Herodian (II. 107—108) piše o njih tako: „sicut autem ejus regiones (Pannoniae) homines corporibus utuntur praevalidis, atque proceris et in pugnam caedemque paratissimis itd.“ Kakor so života bili močnega, tako tudi duha bistrega, in sicer takega, da se Vellej Paterkul čudi njihovi zmožnosti v latinščini: „in omnibus Panoniis autem non disciplíne tantummodo, sed linguae quoque notitia romanae, plerisque etiam literarum usus et familiaris animorum exercitatio.“ (Vellej. II, 110. prim: „Dio Cass.“ 49.)

Čevapovič (Recens. obs. Shin. prov. Budae 1830 str. 54.) omenja sledečega panonsko-slovenskega napisa na nekem spomeniku, najdenem v Mitrovicah: „Marsilius Opere Danub. Tom II. fig. 42. nro. 7. lapidem in oppido Mitrovic Sirmii ruderibus, repertum cum aevi Constantinor. epigrapha haec profert: *)

Viivice. stha. nosish. mi. ednoga. otroka. god. III.
Vivice šta nosiš mi ednoga otroka godine III.
Parca saeva! cur mihi tollis unicum sobolem ann. III.

*) Čevapovič v gori omenjeni knjigi str. 375. še omenja drugega napisa „Epigrapha anno belli Marcomanici quinto (quo M. Antoninus Imp. anno Chr. 173. Jazygas sociosque horum Marcomannos et Quados petiturus numerosum conscripserat exercitum) incisa, ab Jeremia Russo, Moscorum legati Viennam profecti, socio, descripta, et Mauro Orbino Regn. Slav. pag. 104 relata:

Styn. ovvy. uklopyen. bylie; iesti. mera. sgode. krvkovvye. nass. Markoman. i. Brete. Slavnov. Lyto. V. Boya. nasga . . Markoman. proyde. ni. Slavnov . . . Stynu. pokoy. lyth. v vika. —

Ako je ta napis avtentičen, dal bi se sledeči smisel iz njega dobiti:

Stýn ovi uklopjen bil jest mera zgode krvkovie nas Markoman i brät Slavnov lita V. boja naš'ga. Markoman projde, ni Slavnov. Stynu pokoj lit v vika.

*

Jaz nisem mogel Marsilieve knjige v roke dobiti, da bi sam pogledal, s kakošnimi črkami je ta napis napisan; al čudim se, kako je mogel tolmač besedo: vivice v: „parca saeva“ prestaviti.

Vivice je vokativ od vivak, vivek, vivica, in tako se imenuje tič, ki se po latinski veli: erodius, capra, vanellus, gavia, slovanski in sicer srbski: vivak (Vuk), gibec (Belostenec), ribič, priba, gavek, gavec, čibes, pegula, pipulica, lugovka, čajica, nemški Kibitz.

Ta tič je po slovanskih narodnih pripovedkah mrtvaški tič; pravlica je, da štrk (rada) otroke prinese, vivek, čajica jih odnese.“ Sem že čajico — viveka slišal peti“, pomenja toliko, kakor: „ne bodem dolgo več živel, smrti se bližam.“

Po škandinavskih povestih je čajica bila dekla Marije Device; al ker je jej škarje vkradla, in, za-nje poprašana, je je tajila, Bog jo je za kazen v tico vivico, čajico spremenil, in za tega voljo ima razkalan rep, in še sedaj mora popevati: „stipitzt, stipitzt“ = vkradla, vkradla (Afzelius „Volkssagen, übers. von Ungewitter 3. Th. str. 244). Tako tudi v škandinavskih basnih je vivek, vivica v zavezi s sojenico in rojenico, ker ta ima škarje, ktere nit življenja prerežejo. Ta povest je mogla tudi znana biti med jugoslovanskim narodom, drugače ne bi bil tolmačnik napisa besede: vivice prestavil v: „parca saeva“ — huda rojenica ali sojenica.

Obleko so stari Panoni imeli lehko „habitum levem“, prav prikladno za bojevanje. Še dandanašnji slovanski prebivalci stare Panonije, to je, Medžimurci, Hrvati i. t. d. imajo lehko obleko — rubačo — bize — gače breguše; in čoho ali gaban — kepenjek pozimi ali ob deževji. Dio piše, da je obleka starodavnih Panonov bila po njihovi šegi prirezana in sešita, imela je rokave in imenovali so jo „*παννους*“ — to je: pannus ali panuš — „*χιτωνας — παννους ἐπιχώριως*“ — zato je Dio mislil, da so Panoni dobili ime po tem oblačilu. Besedo sem že večkrat razložil in rekel, da panja (slov. panjava — ponjava, platnena ruha) še v ruščini pomenja: obleka platneno z rokavi.

Sosedni in sorodni Noričanje so nosili posebno obleko, ktera se je izključljivo pri njih delala in po vsem rimskem svetu prodajala ter velela: byrrhus (Büdinger, Urg. Oesterr. I. 172). Sicer je ta beseda tudi v druzih jezicih znana; že Festus (po Enniu Ann VI. 5. ap. Merulam) piše: „burrum“ dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum; starofranc.: buire, braunroth, lombard.: bur, dunkelfarbig; ali tudi Slovani poznajo: burij = rujavi — braun, toraj: byrrhus, kakor sv. Avguštin piše (Serm. 365): „linea tunica“ pomenja toliko kot: bura suknja — buros — burnos, kteri je slovaškega kroja, kteri kakor tudi Hrvati v obleki ljubijo buro barvo. Suidas tolmači *βίῤῥον* z *μανδυης*; slovenski menten, kakor se je plašč tudi pri Medopersih imenoval. K obliki panuš primeri: kontuš znamenovanje za obleko. Noričanski byrrhus = burus, buruš, — burnus je toraj bila domača obleka iz bure barve.

Za pokrivalo so imeli stari Panoni posebno lehke klobuke iz kož, kteri so za bojevanje tako prikladni bili, da so jih celó Rimljani v vojski rabili: „usque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pileis, quos pannonicos vocabant, ex pellibus uterentur“ (Vegetius „de re milit.“ lib. I. cap. 20). Klobuke iz kož še danes nosijo Slovaci; na panonsko-slovenskih rimskih spomenicih vidiš pogostoma možke osebe s tacimi klobuki pokrite; podobni so klobukom, kakor jih še dan danes Slovaki nosijo. Enake klobuke na glavi imajo božanstva polabskih Slovanov.

(Dalje prihodnjič.)

Po latinski:

Scopulus iste impressus fuit ocassione belli cruenti Marcomannorum et fratrum Svavorum anno V. belli nostri. Marcomannus evanuit, Svavi non sunt. Scopulo pax per annos sempiternos.

Narečje bi bilo karpatiških Slovanov, ker oblike: stýn (saxum eminens) brete = bräte, lito = leto pozvanjajo na slovaščino in rusinščino. „Slavnov“ jaz tolmačim z „Svavnov“, in utegnil je v prestopiti v l, kakor v besedi: sloboda = svoboda. V vojski proti Rimljanom so Markomani in Kvadi bili združeni. Že Strabo (VII. 1) jih ima za suavsko — svevsko pleme. Po Ptolomaju (II, 11) so stanovali med herkinskim in luninim logom (Sylva lunae, današnje Manhart), zarad tega so gotovo dobili ime: kvadi, kuadi, obivatelji host, logov, od nemškega: kvad, kuad, koad, hosta, log. Slovenski Panoni pa so jih imenovali po imenu njihovega plemena: Slavnov = Svavnov. Vse besede v tem napisu so lahko razumljive in čisto slovanske, samo beseda: mera napravlja nektere pomislike. Vendar ponujam razlago slov.: nameriti se, sich ereignen, treffen. Pri starih Slovanih ne smemo iskati takošnih stavnih skladeb, kakoršnih smo dan danes vajeni, kajti naše stavne skladbe so vse druge, samo slovanske ne — mi mislimo latinski, nemški in talijanski, zato tudi naš slog pozvanja na latinščino, nemščino in italijanščino. Pis.

Zabavno berílo.

Originali iz domačega življenja.

Druga vrsta.

I. Slovenski Nikodem.

Spisal dr. V. Zarnik.

(Dalje.)

Poznal sem vam mladega moža, nadaljuje Boštjan, ki je bil nekdaj neizrečeno strasten narodnjak; bil je med utemeljitelji ljubljanske čitalnice; nosil je samo trobojne rute za vratom, precej ga je božje metalo, če je cilinder še le na Golovci zagledal itd.; — pozneje pa, kar naenkrat pred tremi leti, ko se je oženil, kakor da bi bilo va-nj treščilo, zagledal sem ga v šternale-i z velikansko črno-svitlo dežo na glavi; temno me je pogledal in na moj staroprijateljsk domač pozdrav mi v črno brado zagodrnjal: „gutnômt!“ — Aha, vidite Urban, tak vam je bil revež, precej sem si mislil, sirómak! kakošna nesreča ga je zadela; zacopran je, onemškutarel je mož, in res čedalje hujši je postajal, kakor pri steklini; ko smo pri zadnjih mestnih volitvah padli, videl sem ga v neki krčmi v judovskih ulicah s tremi cilindri na enkrat na glavi, imel je črn frak, rdečo ruto za vratom in rumen lajbeč, od veselja si je roki mèl in okolo vseh miz v krčmi je same „walcerje“ plesal, iz očí mu je nekak divji čudni „gutheilarski“ ogenj švigal! Po pravici vam povem, smilil se mi je revež v dnu srca, ker videl sem precej, da tega ni „Triesterica“ niti „Tagespošta“ naredila, nego najhuja od vseh štirih: mlada „Preša“ (hči), ki je najbolj predrzna, po nemški imenovana „die neue freche“ ta mu je zavdala.

Vidite, povzame spet Boštjan, to ni, kar, da bi rekel samo ob sebi; nektere tako zgrabi, da vse narobe narejajo vsemu temu nasproti, kar poprej sklenejo: mislijo iti proti vratom, pa gredó nazaj ritniski proti zidu; gredo v čitalnico, pa nehoté v kazino zaidejo; koracajo proti Žibertu v Šiško, pa se naenkrat nevedoma pri „Grünenbergu“ na dolenjski cesti znajdejo; sedijo na desni, pa se vedno na levo obračajo. Vidite, ta je najhujša stopinja bolezni, ker je bolj tiha; ni tako goropadna, pa tem bolj nevarna. Taka se je pripetila nekemu naših poslancev v državnem zboru na Dunaji. Mož vam je zmirom mislil, da z desnico dela, pa kamor je posegel, posegal je vedno samo z levico; tako hudo

vam je mož zbolel, da ni dolgo tega, da vam je levičnik postal. To je sicer huda oblika nemškutarske bolezni, samo da pri tej obliki ni toliko copernija kriva, kolikor lastna volja; pri tej stopinji se ne more reči, da revež sam ne vé, kaj dela, kakor pri druzih, temveč se dobro zaveda, kako ritniski od slovenščine hodi, in kako z levico španovijo pelje. Pri nekterih res copernija teh štirih bab to dela, ker ljudje sami niso tega čisto nič krivi, kakor je bilo na priliko njega dni pod Ljubeljem. Tam bolezen tudi zdaj počasi kar sama po sebi pojenjuje, zarad tega sem se tudi strašno čudil nekemu slovenskemu pisatelju „Servantes mlajši“ imenovanemu, ki je vse Podljubeljčane s Cimbri v neki knjižici podajal, pa mož ni vedel, da so bili reveži nehoté zacoprani, kar se bo zdaj počasi samo po sebi popolnoma izgubilo.

Pa kako je ta stvar — vpraša ves strmèč Telebanov Urban, ki ni na Trebelévem nikdar kaj tacega čul — z gnojnico in z blatom, kar vam te nesnage v mesta te štiri sipljejo? Morate že imeti strašne kupe te gnjusobe, ako nič ne pometate. Ali imate kaj pometačev in metel za to? — Da, da, odgovorí Nikodem, imamo nekaj tacih mož, med kterimi nekteri vsak dan čvrsteje to sodrgo iz naših mest izpravljajo; ali nekterim so metle padle z rok, s kterimi so včasih krepko pometali. V Ljubljani imamo staro ali izvrstno metlo, ki še vsako sredo precej dobro udriha, v Mariboru novo, ki vsak četrtek pometa — tudi ne preslabo, — pa kaj nam vse to pomaga — globoko vzdihne Nikodem — kajti z vsem tem mi nismo temu strašnemu sipanju in širenju bolezni kos; to bi morali dobiti metlo za vsak dan; še to bi komaj zadostilo; najbolje bi bilo, da bi sleherni dan v jutro in zvečer pometali, pa to žalibog za zdaj še ni mogoče, da bi le vsak dan enkrat véliko cesto osnažili, pa bi nekaj veljalo. — To vam pravim, zbrani možje — reče Nikodem s povzdignenim glasom — če se ne bodo ljubljanski možje zdramili in nam vsakdanje metle ne omislili, ali pa če te nekako zaspane možé naši štajarski bolj podvzetni bratje v Mariboru ne prekosé, kmalu bomo vsi skupaj do vrata v sovražni gnojnici stali!

Polnočí je ravno tolklo na turnu sv. Petra, ko je Boštjan zadnje besede izustil; možje so se prekrižali, lasje so se jim ježili, nobene besede niso bili v stanu ziniti; sapa jim je zastajala; tiho so se vsi na svoja prenočivališča podali, samo Urban se je lepo za poduk zahvalil in je rekel, predno je skozi vrata izginil: Jaz bom precej na Trebelevem mežnarja nagovoril, da nam bo drugič litanije tako-le molil: Bog nas obvaruj vojske, kuge, lakote, dragine in — nemškutarije!

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Gorice — piše „Domovina“ od 15. dne t. m.: „Danes popoldne pojdejo Njih eksc. nadškof na Dunaj v zbornico gosposko. — V Belun so šli iz Vidma vojaki; nastal je ondi upor zoper kraljeve gosposke in duhovščino. Fajmoštra, 50letnega moža, so ubili na altarji; mnogo druzih duhovnov je ranjenih. — Tù (v Vidmu) pazi policija ostro na red in varnost; tudi v Čividadu je policija na nogah; bati se je vstaje ali rogoviljenja.“

Iz Sevnice na Štajarskem. — V nedeljo 24. dne t. m. bode v čitalnici našej beseda, potem tombola in ples. Naj se čast. članovi mnogobrojno udeležijo te veselice. Odbor čitalničin.

Iz slovenskega Štajarja. — Pri nas se od neke strani na oder spravlja zahvalnica ali priznalnica knezu in vladiki labodskemu. Zakaj? Ne vemo. Naš vladika je priličen in blag pastir v obče; al v deželnem zboru, žalibog! nismo ga videli med našo stranko; nikoli ni govoril na korist narodnosti naši. Slomšek so veleli: v kterem jeziku se dopisuje kn. vl. pisarnici, v istem se odpisuje; sedanji vladika pa zahteva: uredni jezik je nemški; če pa ga kdo ne zna, latinski; slovenska vloga ni bila niti rešena, nego prošniku odposlana z ravno navedeno opazko. Za Slomšeka, celó v sekovski vladikovini bilo je dopuščeno bogoslovska vprašanja izdelavati po slovenski, sedaj pa je rečeno: v kakoršnem jeziku je postavljeno vprašanje, v takošnem se ima rešiti; ker pa se pitanja davljejo samo v nemškem in latinskem jeziku, tedaj .... Za Slomšeka se je več predmetov v bogoslovskem semenišču tolmačilo v slovenščini; sedaj pa je dopuščeno edinemu g. dr. Vogrinu rabiti v poduku slovensko besedo. Za Slomšeka je propovedal duhovni oče bogoslovcem v slovenskem jeziku; sedaj pa se to godí v nemškem. Za sedanjega vladištva je prepovedano v matice pisati rodna in krajna imena slovenska v našem pravopisu, čeravno nam ga je vlada Njih Veličanstva potrdila 1850. leta. Za sedanjega vladištva je celó priobčena bila okrožnica gg. dekanom zastran duhovnih dopisnikov v „Slovenca“, kteri je šibal naši narodnosti krivične ukaze, da je naj neutegoma naznaniti blagovolé redniku. Slovenci si pomnijo take neugodne prikazni. Zato pač ne vemo, kako bi mogli podpisati kake zahvalnice. Kakor hitro pa doživimo popolno ravnopravnost naši reči, potem pa tudi mi radostni podpišemo priznalnico in glasno hočemo klicati: alleluja!

Iz Borovnice 14. nov. R. — Na stotine, a kaj pravim, na tisoče divjih rac, večidel velikih (*Anas Bochas, L.*) in malih regelc (*Anas Crecca, L.*) je včeraj preletavalo v podnebji tukajšnje doline, kmalu v mnogobrojnih tropah, kmalu v dolgih vrstah se sukaje z namenom potegniti jo čez hribe, brž kot ne, na cerkniško jezero ali še dalje v južne kraje. Al gosta megla, ki je globoko objemala hribe, je motila revice, da niso vedele ne kod ne kam. Profesor Rossmässler je — ako se še dobro spominjam — enkrat pisal v svojem podučnem časniku „Aus der Heimat“, da dohod mnogo divjih rac v južne kraje je znamenje hude zime v severnih deželah, vsled tega pozne in hladne spomladi, ker severno ozračje mnogo gorkote potem na-se poteguje, da raztopí nakupičeni led in sneg. Bomo videli, ako bomo živeli. — Naj še povem, da smo danes prav lepega gada (*Vipera ammodytes, D.*) vjeli, kteremu se še ni poljubilo, zariti se v svoje zimsko stanišče. Arsejca ali martinček (*Lacerta agilis, L.*) tudi še šviga okoli v toplih dneh. Poljski muren (*Gryllus campestris, L.*) pride sè solncem vred vsaki dan pred svojo luknjico, ogrevat se v gorkih žarkih. Tudi druge žuželke še niso šle vse k zimskem počitku. Gonači (*Aphodien*) mali in veliki rijejo še vedno po živalskem blatu zavživaje smrdljivo tvarino njegovo. Pred tednom smo gledali celó še metulja rumenčeka (*Colias Rhamni*), ki je zibaje se po zraku obiskaval še cveteče cvetlice: rigelce ali male marjetice (*Bellis perennis, L.*), hudičev griz (*Scabiosa succisa*); jesenski svišč (*Gentiana Pneumonanthe, L.*); enoperka (*Parnassia palustris, L.*); mrtve koprive (*Lamium maculatum, L.*); kurje črevce (*Stellaria media, Sm.*) itd. — Iz tega se kaže, da jesen se še neče umakniti mrzli dolgočasni zimi in prepustiti ji gospodarstvo.

Iz Ljubljane. Na podlagi milostljivega cesarskega sklepa od 31. dec. 1864. leta, kterega je deželni kranjski zbor omenjeno leto izprosil, je c. k. denarstveno ministerstvo dovolilo, da se na zemljiščinih davkih z izrednimi prikladami vred za 1866. l. od-

piše 126.124 gld. 20½ kr. in v zaostalih dolgovih prejšnjih let 687 gld. 19½ kr.

— *(Iz kupčijske in obrtnijske zbornice.)* V seji 8. novembra, ktere se je udeležilo 13 odbornikov, je predsednik V. C. Zupan predstavil c. k. vlad. svetovalca g. kneza Lotarja Metternich-a kot cesarskega komisarja namesti viteza Bosicija, ki je v začasni pokoj šel. Obljubil je novi komisar za povzdigo trgovstva in obrtnije po svoji moči skrbeti. Na to poroča tajnika-namestnik o rečéh, ktere so zbornici došle, od kterih navajamo sledeče: Ukaza c. kr. ministerstva, da pri tistih fužinah, kjer se je doslej rabil žirzelj za mero ogla, se sme tudi še dalje rabiti, in potrjenje stroškovnika zbornice za leto 1868. Na to naznanja predsednik, da je končano trasovanje ljubljansko-belaške železnice, in omenja, da svet ne bo delal veliko težav pri izdelovanji ceste. Povdarjaje važnost te železnice za našo domovino in vse cesarstvo omenja hvaležno tudi naposled delovanja za to neutrudljivega dr. Tomana. Potem spominja zbornico na stoletnico kmetijske družbe in sklepa s tem, naj gosp. F. Trpincu, kteri je mnogo let družbi na čelu, pa se tudi enako trudi za razvoj obrtnije in trgovstva v naši domovini, tudi izreče zbornica svoje čislanje. Predlog je bil enoglasno sprejet in predsedništvo naprošeno, to sporočiti velečislanemu in za blagor naše domovine vnetemu predsedniku kmetijske družbe. — Potem naznanja tajnik-namestnik tiste gospode odbornike in namestnike, kteri izstopijo konec tega leta iz zbornice, in enoglasno se volijo potem poverjeniki, ki se vladi priporočajo, da jih postavi v volilno komisijo. — Na to se sklene, c. kr. ministerstvu podati prošnjo, da potrdi premenjena paragrafa 2. in 5. volilne postave, da zadobé volilno pravico vsi, ki za leto in dan plačujejo pridobnine 2 gold. Ko je predsednik na vprašanje odbornika Schwentnerja, ali bota odbornika Resman in Tönies kaj poročala v parižki razstavi, odgovoril, da se bo to zgodilo, poprime podpredsednik g. Horak besedo ter vpraša predsednika: ali mu je došlo kako poročilo od c. kr. vlade zarad obrtnijskih šol, in ali mu je znano, kaj je naredil za to že pred 2 letoma sestavljeni odbor? Predsednik odgovorí, da mu ni do zdaj še nič došlo, obljubi pa v tej zadevi do prihodnje seje kaj izvedeti in potem poročati o vprašanji.

— Kakor slišimo, bode še pred novim letom spet v Ljubljani izhajal nemški „Triglav“ in sicer vsako saboto v veliki obliki. Lastnik, izdatelj in vrednik mu bode mnogocenjeni gosp. Peter Grazeli, pravnik in hišni posestnik. Že samo to ime pričuje, da v sedanjih okoliščinah ni nobena narodna stranka protivnica več nemškemu časniku, marveč da vsakdo čedalje očitnejše vidi živo potrebo tudi tacega organa, kteri se v nemškem jeziku — nasproti legiji slovanstvu protivnih nemških časnikov — bojuje za svetinje domače in kaže, kaj je pravo, kaj pa je laž, s ktero motijo sovražni nemški časniki naše poštene rojake vzlasti po mestih. „Triglav“ ne bode tedaj toliko obdelaval polja vélike politike kakor le bolj domače zadeve slovenske zemlje, in — to še je posebno glavni namen njegov — da bode razjasnoval in odbijal napade protivne in da po takem bode nemška šiba nemškutarski srboritosti.

— Od sabote in potem skozi 10 dni bode nam dobroznani malar gosp. Pernhart na ogled postavil v reduti krasni panorami: eno, ki nam kaže, kar se sveta vidi z velikanskega našega Triglava, in drugo, kar se ga vidi z Šmarne gore. Prepričani smo, da vsak domoljub bode šel gledat to najnovejše, zeló hvaljeno delo Pernhartovo.

— *(Še enkrat dr. Klun in kočevarska zaupnica.)* Gosp. dr. Klun je gosp. dr. J. Bleiweisu poslal odprto pismo pod naslovom „An meine Herren Wähler“, v kterem si prizadeva opravičiti svoje vedenje v državnem zboru o ustavnih vprašanjih, ter je želel, da bi to pismo razglasile „Novice.“ Al ko smo včeraj vzeli „Laib. Zeitg.“ v roke, našli smo isto pismo že natisnjeno v 265. listu. Po takem ni ga treba „Novicam“ natisniti, in to tem menj, ker vsi volilci njegovi razumejo nemški; „Novicam“ ne ostaja tedaj druzega kot to, da rekó, kar zahteva poštenje od „Novic.“ — Pred vsem moramo povdariti svoje grenko stališče, ki ga imamo ves čas državnega zbora — in zakaj? — to vejo poslanci naši in slovenski svet. Da so g. dr. Kluna „Novice“ sploh pri miru pustile in celó malo omenile o oni seji, ko je govoril za odborov predlog, da „se šola loči od cerkve“, *) to véjo naši bralci vsi. Novični sestavek v poslednjem listu bil je le odgovor, provociran po pismu dr. Klunovem, ki ga je naši deželi prinesla „Laib. Zeitg.“ Zato je Novičnemu odgovoru na čelu stal napis „Dr. Klun in kočevarska zaupnica.“ Ono pismo s tremi točkami: „a) dass die Macht des Clerus über Schule u. bürgl. Verh. für immer gebrochen“ itd. in da se ne misli, da „ganz Krain schwärme für das b) Concordat und c) für Moskau“ je izbudilo — to moramo gosp. doktorju v očí povedati — hudo nevoljo pri veliki večini njegovih volilcev, in ta nevolja bila je genesis Novičnega sestavka. Kadar pride gosp. dr. Klun v Ljubljano, se bode že sam prepričal te resnice. „Novice“ so se samo tega pisma držale in njegove glavne točke pretresle.

Kar tedaj to zadeva, s čemur dr. Klun v svojem odprtem pismu zagovarja glasovanje svoje o ustavnih vprašanjih, o tem niso „Novice“, kterim dr. Klun odgovarja, celó nič omenile; tedaj puščamo tudi zdaj to v našem listu že dosti premetano reč na stran, pa tudi to bilo bi „post festum“, ako bi v pravila „strankine discipline“ se spuščali zdaj, ko se je g. dr. Klun, kakor so časniki povedali, celó presedel od svojih tovaršev.

Ena glavna točka „Novičnega“ sestavka bila je ta, da so rekle, da dr. Klun krivico dela naši duhovščini, ako tudi nji pripisuje tiste napake o ljudskih šolah, ktere je grajal v svojem govoru. — Na to odgovarja zdaj v svojem pismu „an die Wähler“, da je v državnem zboru govoril za to, da vodstvo ljudskih šol ne ostane samo duhovščini pripuščeno, in da o kranjski deželi ni druzega omenil kot to, da na 1890 prebivalcev se šteje le ena šola. Žalibog! da se ni te lepe prilike poslužil in hvale dal, komur hvala gré o naših ljudskih šolah — to je duhovščini naši. Lepo bi bilo, ko bi bil korus-u nemških liberalcev, ki dan danes tako besno vdrihajo po duhovščini, zagrmel: „Quosque tandem!“ Namesti tega je pa svojemu Kočevarju pisal: „Insbesondere werde ich mitarbeiten an dem mannhaften Streben, dass die Macht des Clerus“ itd. itd.

Dve drugi glavni točki, ki ste izrečene v pismu do Kočevarja Michitscha se glasite konkordat in Moskova. A zdaj spet v pismu „an meine Wähler“ z neko posebno zagrizenostjo povdarja to, da se je, ko je v mnozih časnikih bral, da se je ruska himna pela v Ljubljani in so se še uganjale druge nerodnosti, ustmeno in pismeno obrnil do „voditeljev“ slovenske stranke in jim željo razodel, naj „Novice“ svoje obžalovanje in svarjenje izrekó o teh nezgodah, da se ne bo reklo, da pritrjuje kdor molčí, in da je dr. Bleiweisu 28. avgusta pisal, da bo očitno vsekal po teh demonstracijah. „Zdaj

*) Obširno kritiko o tem govoru naj gosp. dr. Klun bere v 22. listu vrlega „Šolsk. Tovarša.“ Vred.

to storim in v svesti sem si, da ravnam v smislu svojih rojakov.“ — Na ta „sek“ odgovorimo gosp. doktorju le to: Kdor iz „Presse“ (stare in mlade), „Triest.“, „Tagesbl.“, *) „Tagespošte“ in enake baže listov si nabira materijal za svoje „Brandmarkung-e“ — moti sam sebe in ogromna večina naših rojakov ga miluje. Ruska pesem se je pela v onem času kaka dvakrat, ko so omenjeni dopisuni črnili Ljubljano, da „brez revolverjev“ itd. ni varno hoditi po mestu itd. „Novice“ niso hotle iz komarja delati slona in neprevdarjenosti nekterih mladenčev podtikati zlodjevih namenov; tudi jim je dobro znan po celem svetu veljavni francozki pregovor: „Qui s' excuse, s' accuse“, kajti „Novice“ morejo odpreti vse liste 25letnih tečajev svojih v pričo, da jim o lojalnosti svoji nobenega zagovornika ni treba. Vendar tudi niso molčale „Novice“, ampak obžalovale so take pripetke, ki so nasprotnikom narodnim prav voda na njih umazani mlin (glej „Novice“ od 31. julija str. 258), pa so tudi natisnile svarilo dr. Costovo. Da! celó iz „Reforme“ so povzele svarílo (glej „Novice“ od 14. avg. str. 276). Vsa precartana „očetovska skrb“ dr. Klunova je tedaj 28. avgusta bila čisto nepotrebna, in prav to sta mu tudi gosp. dr. Bleiweis in gosp. Svetec pisala. Al „moskovizem“ je — kakor se kaže — monomonia dr. Klunova, kajti o odgovoru, ki ga je časniku „Vaterland-u“ dal v 43. listu svojega „Volkswirtha“, tudi poštene in lojalne možake, ki za tem časnikom stojijo, psuje z „Römlinge“ in „Moskowiter“! Taka polemika se nam studi, — — za to naj je za zdaj konec besedí! Ako bo treba, govorimo več in bolj razumevno.

— *(Glejte, taki so!)* V 76. listu je nemški graški časnik „Tagesblatt“ „iz Kranjskega“ pisal to-le: „Pod očmí ljubljanskega župana in z njegovim odobrenjem in potrjenjem se povsod poje ruska narodna himna, se pije na propad Avstrije, se z besedo in djansko črtijo taki, ki ž njimi ne divjajo, in bojni glas je: „na tla z nemškimi psi!“ To je vendar župan, kakor mora biti!?“ — Gosp. dr. Costa je tožil ta časnik, ki ga ni bilo sram take grde laží o njem pisati. 13. dne t. m. je imela v Gradcu sodniška obravnava biti. Ker pa je pred tožnim dnevom vredništvo „Tagesbl.“ preklicalo svoje psovanje in je svoje obžalovanje očitno izreklo, da ga je dopisnik njegov ljubljanski osleparil, je gosp. župan velikodušno odstopil od svoje tožbe. — Take dogodbe se same sodijo. Ni jim treba druzega komentara, kakor reči jim: Sram Vas bodi!

— *(Vabilo k dobrodelni besedi v čitalnici ljubljanski 24. novembra t. l.)* Program: 1. „Pod oknom.“ Čveterospev od F. Škroupa. 2. „Ko zaspal bom v smrti.“ Samospev za glasovir od A. Försterja. 3. Melodije iz opere „Faust“ od Gounoda, za violončel in glasovir zložil H. Röver. 4. „Z Bogom!“ Samospev za glasovir od Fr. Grbeca. 5. „Jadransko morje.“ Veliki zbor možki od Winterja. Potem: „Repatnica.“ Šaloigra v enem djanji; poslovenil Novomeščan. Po besedi: mal plés. — Čisti dohodki te veselice so namenjeni za nakupovanje blagá, iz kterega milosrčne gospé in gospodičine delajo zimsko obleko za ubogo šolsko mladino. V ta namen je vstopnina za vsako osebo stavljena na 30 soldov, pa hvaležno se sprejme vsak veči dar. Častiti udje čitalnice smejo ta večer seboj pripeljati tudi svoje prijatle ali znance, ki niso udje čitalnice. — Začetek ob 7. uri zvečer.

---

*) Vedenje tacih časnikov kaže današnji list.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Dr. Tomanov govor v zbornici poslancev

13. dne t. m.

Zdaj stojí pred nami vprašanje: kako se z Ogri poravnati? Mi zastopniki kraljestev in dežel, ki so tastran Litave, se lotujemo velike, težke in prečudne naloge, narediti postave, po kterih bi se imele zadeve med deželami ta- in unstran Litave mirno poravnati, in glej — pred nami stojí že izgotovljeno in dokončano delo, delo ogerskih sedeminšestdesetakov, ktero je naš presvitli cesar, kakor ogerski kralj, že s prisego potrdil. Ta naša naloga in ta naš stan je zdaj prečuden in skoraj neizrekljiv. On tirja od nas, da sami sebe popolnoma žrtujemo; on tirja, da zatajimo svoje prepričanje, da damo slovo svojim vtrjenim političkim mislim, da se odpovemo pravici ravnati po svojem mnenji, ako želimo, da se dožene poravnava z Ogri.

V takem stanu jemljemo danas v roke prvo vprašanje ogerske poravnave, — vprašanje o delegacijah, ktere so po mojih mislih poslednji del ustavne premembe in bi ravno to morale biti tudi gledé na ogerske poravnave; ker ravno delegacije vežejo še to skupaj, kar se je razdružilo; one so edino vezalo dveh razdruženih delov našega cesarstva.

V adresni debati sem povedal, kaj da mislim o predelavi ustave, ktere najpoglavitniši del je po mojih mislih osredni zastop vseh kraljestev iz dežel ta- in unstran Litave; povedal sem, kaj da je moja misel o poravnanju z Ogerskim samo ob sebi in gledé na zastope za to opravilo prav za prav opravičene. Tedaj zavračaje na to, kar sem oni čas govoril, opuščam danes vse daljne negacije ter kar prestopam h delegacijam, da jih pretehtam, — da pretehtam predlog dotičnega odseka, pa tudi vladni predlog, ki zadeva delegacije.

Ne da bi se mi zdelo, da je treba, temuč le zato, ker sem nektere ugovore slišal, memogredé opomnim, da to, da se je dal vladni predlog odseku v pretres, ni moglo nikakoršnega druzega namena imeti, kakor ta, da odsek ta predlog presodi, zboru o njem poroča, ter mu predloge stori. Iz tega po takem, ker je v prenarejeni ustavi §. 11. črki **o**) naredba storjena, da ima državni zbor pravico staviti opravilni red za delegacije, se more sklepati, da se nikomur ne sme kratiti pravica, da o delegacijah popolnoma svobodno svojo misel izreče in se prost po svoji misli ravná; to pa meni tem ménj, ker sem zoper to naredbo glasoval, ktera vrh tega tudi še ni sankcije (cesarjevega potrjenja) dosegla.

Omenjeni odsek za prevdarek ustave je več storil, kakor je bila po vladnem predlogu njegova naloga. On je najpoprej ustanovil, ktere zadeve so skupne obeh delov cesarstva, in to se je moralo zato najpred zgoditi, ker mora obseg splošnih zadev na tanko in razločno zaznamnjan biti, predno se more o delegacijah kaj govoriti.

Kar se tiče obsega in obstoja skupnih zadev, jih ne mislim presojevati. Jez se le poprimem te gotove resnice, da zadeve, ki so v odsekovem poročilu za skupne spoznane, so take, da po oktoberski diplomi in februarski ustavi pred širji državni zbor spadajo.

V ti neovrgljivi resnici tiči poglavitna reč in tudi kazalo, kako naj se prihodnjič skupne zadeve obravnavajo, in kdo naj delegacije voli.

Če hočemo pričujoče ustavno vprašanje prav rešiti, se mi zdi, da je treba najpred na dvojno vprašanje odgovor dati. Prvič: kteri zbor je dozdaj imel pravico postave dajati o splošnih (skupnih)

zadevah? in drugič: kteri zastop je dosihmal poslance v ta zbor volil?

Pričujoči postavni predlog odgovarja na ti vprašanji v §§. 6. 7. in 8. — V §. 6. je izgovorjeno načelo, da imata pravico o skupnih zadevah postave dajati ogerski deželni in naš državni zbor. Iz tega načela se dalje izpeljuje to, da imata ta dva zbora tudi pravico za spolnovanje teh pravic delegacije (poslanstva) postavljati in da morata imeti tudi pravico, poljubno poslance v te delegacije voliti. Poslednjič pa pride odsek po ti poti do breznačelnega konca, da svetuje nekaj poslancev voliti po poslancih posamnih dežel iz svojega krdela, in nekaj pa iz celega državnega zbora.

Prvo vprašanje je važnejše in drugo je le nasledek prvega, in če je odgovor na prvo vprašanje napačen, mora iz njega tudi napačen nasledek izhajati.

(Konec prihodnjič.)

Zbornica poslancev v državnem zboru je 13. dne t. m. začela obravnava o delegacijah. Da vsak bralec vé, za kaj gré v teh obravnavah, naj povzamemo še enkrat, kar smo že večkrat omenili, to-le: Naše (avstrijsko) cesarstvo je zdaj razcepljeno na dve polovici; Ogri pravijo, da med njih kraljestvom (v ktero hočejo zajeti tudi Erdeljsko, Hrvaško in Slavonsko) in pa med druzimi deželami našega cesarstva dela reka Litava mejo. Da se pa vendar še s tenko nitko držé s temi deželami Avstrije skupaj, so ponudili nektere postavodajalne rečí nam drugim, in te rečí velikodušno (!) imenujejo skupne zadeve, — in te skupne zadeve naj se po njih volji obravnavajo v skupnih zborih, v ktere oni pošljejo svoje poslance, naše druge dežele pa tudi svoje, in ti zbori se imenujejo delegacije ali poslanstva. Za te delegacije je tedaj bila obravnava v zbornici poslancev, ktera se je začela 13. dne t. m. Odsek, ki je dobil vladni predlog v roke, da se najprej med seboj posvetuje in potem vesoljni zbornici predloge stavi, je vladni predlog nekoliko prevrgel. Vlada je namreč — še nekoliko v federalističnem smislu — svoj predlog tako osnovala, da naj zbornica poslancev voli svojih 45 poslancev, ki imajo iti v delegacije, tako, da zastopniki vsake dežele volijo izmed sebe svoje poslance; zbornica gosposka pa svojih 15 iz vse zbornice. Centralistični odsek, kteremu je trn v pêti, da volijo zborničarji vsake dežele za-se, pa ne vsa zbornica skupaj (ker po tej volitvi bi spet nemški centralisti gospodovali v delegacijah) je, (ker več ni mogel, sicer bi bili Poljaki kopita pobrali) odkrehnil od vladinega predloga 4 poslance in nasvetoval, naj se jih le 41 voli iz posameznih skupin, 4 pa naj volijo iz cele zbornice. In o tem se je začela obravnava. Gosp. dr. Toman je prvi besedo poprijel in v temeljitem govoru volitveno pravico v delegacije branil deželnim zborom in konečno rekel, da po svojem notranjem prepričanji tudi za vladin predlog ne bo glasoval, ampak da le sila ga utegne primorati. (Spredej je poslovenjen celi Tomanov govor). Govorilo je v splošni razpravi še mnogo poslancev in centralisti in dvalisti so se tako trgali med seboj, da je bila groza. Hujših primkov, kakor jih je v teh govorih dobil dvalizem iz ust centralistov, jih ni dobil še nikoli, in hujših litanij, kakor so jih dvalisti brali centralistom, jih ti še menda niso slišali. In naposled so vendar glasovali, kakor je hotel državni kancelar Beust. Te ravno oni prečudni stan, v kterem se preroruje naša Avstrija! Zmiraj mirna „Reform“ piše o „delegacijah“ to-le: „Gotovo je, da delegacije takošne, kakor jih bo zdaj naredil državni zbor, ne bojo po volji niti takraj niti unkraj Litave; pravično vprašanje je: ali se bojo delegacije take skazale, da bojo obstale. Vendar je mogoče, da se na podlagi federalističnega delegacijnega principa kaj boljega izcimi, kar bo po volji vsem narodom. To, kar nasproti centralisti hočejo, nikakor ni mogoče, in če ta stranka ne bode nehala hrepeniti po nemogočem, pokopala bode Avstrijo samo.“ — Kralj pruski je odprl državni zbor z ogovorom, v kterem svetu obeta mirne čase; čudno se vjemajo te besede z oboroževanjem pruskim in s tem, da se francozka vlada na vso moč na boj pripravlja. Cesar Napoleon sklicuje vladarski shod (kongres), ki bi pogasil ogenj, kteri tli pod žrjavico; al malo je upanja, da se spravi zaželjeni kongres na noge. — Turška vlada je poskušala napraviti na Kandii mir, al zastonj. Kandioti niso mogli Turkov predloge odobriti. Boj se je zato zopet vnel in Kandioti so v prvi bitvi Turčine nabili.

Listnica vredništva. Gospodu J. V. S. v C., gosp. B. F. v G. in gosp. M. V. v Č: poslane pesmice smo prejeli; al če tudi iz blagega namena zložene, niso za natis današnji čas, ko svet hoče, da pesem kaj posebnega pové in to v prav čistih slovniških oblikah. Družbici veseli se prileže kmalu kaka pesmica; al svet je, saj veste, čmeren in kritika njegova ostra. Gosp. B. F. v G: Ponudba Vaša „o položaji narod. zadev“ nam je jako draga; prosimo tedaj. — Gosp. M. P: V dramat. društvo morete stopiti in Vaši; letno plačilo sta 2 gold.; vsak prejme „Talijo“ brezplačno.

Žitna cena

v Ljubljani 16. novembra 1867.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 6 fl. 20 — banaške 7 fl. 20. — turšice 4 fl. — — soršice 5 fl. 20. — rži 3 fl. 90. — ječmena 3 fl. 30. — prosa 2 fl. 90. — ajde 3 fl. 20 — ovsa 1 fl. 90. — Krompir 1 fl. 50.

Kursi na Dunaji

18. **novembra** 1867. **v novem denarji.**

Državni zajemi ali posojila.		**Druge obligacije z lotrijami.**	
5% obligacija od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	57.30	Kreditni lozi po g. 100. g.	72.53
5% nar. posojilo od l. 1854,,	66.50	4½% Tržaški lozi po 100 „	108.01
5% metalike . . . . .„	57.50	5% Donavsko-parabrodski po g. 100 . . .„	86.00
4½% „ . . . . .„	55.65	Knez Esterhazy. po g. 40 „	106.00
4% „ . . . . .„	49.50	Knez Salmovi po g. 40 „	30.19
3% „ . . . . .„	41.00	Knez Palfyovi po g. 40 „	22.60
2½% „ . . . . .„	54.50	Knez Claryovi po g. 40 „	24.50
1% „ . . . . .„	—.—	Knez St. Genoisovi po g. 40 „	23.54
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	19.00
5% doljno - avstrijanske g.	89.—	Grof Waldsteinovi po g. 20 „	18.00
5% ogrske . . . . .„	71.75	Grof Keglevičevi po g. 10 „	12.—
5% hrvaške in slovanske „	71.50	Budimski . . po g. 40 „	24.00
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske .„	89.00	**Denarji.**	
Državni zajemi z lotrijami.		Cesarske krone . . . g.	—.—
Zajem od leta 1860 . . .„	83.—	Cesarski cekini . . .„	5.77
„ „ „ 1860 petink. „	91.50	Napoleondori 20 (frankov)„	9.86
„ „ „ 1839 . . .„	144.50	Souvraindori . . . „	—.—
„ „ „ 1839 petink. „	75.25	Ruski imperiali . . „	10.24
5% narodni od leta 1854 „	74.—	Pruski Fridrikdori . „	—.—
Dohodkine oblig. iz Komo „	53.00	Angležki souvraindori „	—·01
		Louisdori (nemški) . . „	79.—
		Srebro (ažijo) . . . „	120.—

Loterijne srečke:

V Trstu 6. novembra 1867: **15. 90. 5. 33. 84.**

Prihodnje srečkanje v Trstu bo 18. novembra 1867.

V Gradcu na Dunaji } 13. nov 1867: **10. 82. 26. 69. 33. 6. 68. 2. 62. 64.**

Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji 23. novembra.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik**. — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.